

معماری و مشارکت: مرور مضامین و چشم‌اندازهای در حال ظهور*

احمد مرتضوی^{۱*} - حمیدرضا انصاری^۲ - لیلا علی‌پور^۳

۱. پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده معماری، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران (نویسنده مسئول).
۲. دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
۳. استادیار گروه معماری، دانشکده معماری، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۲۳ تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۳/۰۳/۲۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۳/۲۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۲/۲۹

چکیده

رویکرد مشارکتی یکی از شیوه‌های طراحی معماری است که بر مشارکت کاربران در فرآیند شکل‌گیری بنا و محیط تاکید دارد. به دلیل گستردگی آثار پژوهشی این حوزه، پژوهشگران نیاز دارند تا درک جامعی از پژوهش‌های انجام‌شده داشته باشند. با هدف درک بهتر مفهوم معماری مشارکتی و ایجاد ساختاری بر اساس مفاهیم موجود در آن، این پژوهش مقالات حوزه معماری مشارکتی را از سال ۲۰۱۰ تاکنون مورد توجه قرار داده است. پژوهش سوالات خود را معطوف به یافتن حوزه‌های شکل‌گیری مقالات و اهداف آن‌ها، کشف متغیرها و مفاهیم موجود در مقالات و نحوه تکامل زمانیشان کرده است. در این پژوهش، مقالات مربوط در دو حوزه کلی مفاهیم انتقادی (شامل تعاریف و مولفه‌ها، ارزش‌های اجتماعی و زمینه‌های تاریخی) و پژوهش‌های تجربی-آموزشی (شامل ابزارهای مشارکت، آموزش، سلامت اجتماعی، نیازهای کاربران و حفظ میراث) دسته‌بندی شدند. بررسی محتوای مقالات نشان داد که بیان یک مشکل و ابزارهای غلبه بر آن، بررسی جمعیت‌های هدف، بررسی مقیاس‌های متنوع و کشف مفاهیم مرکزی مهم‌ترین موضوعات و متغیرهای مطرح شده بودند. پرتکرارترین مشکلاتی که منجر به شکل‌گیری مشارکت شدند، عدم وجود زیرساخت‌های مناسب شهری و روستایی و وجود مشکلات اجتماعی، سیاسی هستند. پژوهشگران از ترکیبی از ابزارهای انسان‌پژوهی (شناسایی و ارزیابی وضعیت موجود و نیازهای پیدا و پنهان گروه‌های مردم) و عملی (طراحی و ساخت مشارکتی نمونه‌های اولیه و نهایی) برای غلبه بر این مشکلات استفاده کرده‌اند. بیش‌ترین گروه مورد مطالعه افراد بحران‌زده (کم‌درآمد، سیل و زلزله‌زده، مهاجران غیرقانونی و غیره) و جمعیت‌های حساس اجتماعی (سالمندان، کودکان، زنان باردار و غیره) بودند که بیش‌ترین تکرار را در مقیاس شهر، شهرک‌ها و زاغه‌های شهری داشتند. همچنین بررسی شبکه کلیدواژه‌ها و مفاهیم به کار رفته در مطالعات نشان‌دهنده وجود سه مفهوم اساسی تمرکزذایی، جوامع به حاشیه رانده‌شده و پتانسیل‌های معنایی محیط است. این مفاهیم را می‌توان در زیرمجموعه‌ای از واژگان مرتبط، در شبکه‌ای از روابط قرار داد تا اصلی‌ترین سازه‌های مفهومی مشارکت را نمایش دهند. همچنین مفاهیم روی نمودار زمانی قرار گرفتند تا سهم هر کدام در شکل دادن به ادبیات موضوع در دوره‌های زمانی مشخص شود. در نتیجه مشخص شد زیرمفهوم‌های هویت‌یابی کاربران، زندگی روزمره و میراث فرهنگی بیش‌ترین رشد را در سال‌های گذشته داشته‌اند. با توجه به مطالعه انجام‌شده درباره متغیرها و مفاهیم جهت‌گیری‌های آینده این حوزه در زمینه‌های مشکلات (مانند کاهش فاصله میان ایده‌آل‌های بین نسلی و وجود فضاهای تبعیض‌آمیز)، گروه‌های هدف (مانند اقلیت‌های نژادی و فرهنگی و افراد آسیب‌دیده از جنگ‌ها)، مقیاس (مانند طراحی اشیای کوچک روزمره و فضاهای باز خارج شهر) و ابزار (مانند پرینترهای سه‌بعدی بزرگ و هوش مصنوعی) پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: معماری مشارکتی، مطالعه مروری، متغیرها، شبکه مفاهیم، جهت‌گیری‌های آینده.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «آموزش طراحی معماری با رویکرد معنای زندگی کاربران» است که در دانشکده معماری دانشکده‌گان هنرهای زیبای دانشگاه تهران، به راهنمایی نویسنده دوم و نویسنده سوم در حال انجام است.

** E-mail: ahmad.mortazavi@ut.ac.ir

۱. مقدمه

طراحی روش‌ها و مدل‌های مختلفی دارد. طراحی پژوهان به بررسی نسل‌ها، مدل‌ها و الگوهای مختلف آن پرداخته‌اند. یکی از انواع شیوه‌های ذکر شده که تحت عنوان روش‌های نسل دوم (De Vries 1999) با رویکرد پژوهش جمعی یا طراحی جامعه‌ای (Salama 1995) شناخته می‌شود، شیوه‌های طراحی مشارکتی^۱ است. موضوع کلی پژوهش‌ها در این حوزه، مربوط به تفاوت‌های ادراکی و شناختی میان معمار و کاربر و درک جنبه‌های مختلف مشارکت است. از نظر پژوهشگران، این روش، طراحی برای کاربران را به مفهوم طراحی «با کاربران» تغییر داده، باعث ادغام نقش طراح و کاربر می‌شود و به پیدا و پنهان شدن مستمر لایه‌های فرهنگی جامعه منجر می‌شود. چنین فرآیندی می‌تواند نقش مهمی در پیشبرد اهداف دموکراتیک ایفا کند (Sanders and Stappers 2008; Van Zyl and Sabiescu 2020; Myjak-Pycia 2021). دلایل این که معماران به‌درستی نمی‌توانند نیت خود را به کاربران نشان دهند، برای اولین بار از سوی هرشبرگر در سال ۱۹۶۹ مطرح شد (Brown and Gifford 2001). پژوهش او نشان داد که بیش‌ترین وجه تفاوت میان معماران و غیرمعماران در مسئله دلپذیری رخ می‌دهد. دلپذیری فاکتورهای زیادی دارد که هرشبرگر در مطالعه خود به آن‌ها پرداخته است (Hershberger 1969)؛ این پژوهش تاثیر زیادی بر مطالعات بعدی گذاشت. پژوهشگران در سال‌های بعد نشان دادند که چرا معماران قادر به تبادل معیارهای خود با کاربران پروژه نیستند. اما به تدریج دامنه مطالعات مربوط به مشارکت گسترده‌تر شد و حوزه‌های جدید دیگری نیز در آن شکل گرفت. شناسایی آخرین حوزه‌های تمرکز پژوهشگران، متغیرهای موجود در مطالعات و مفاهیم آن‌ها می‌تواند منجر به ایجاد تصویری واضح‌تر از وضعیت مطالعات این حوزه، شکاف‌های موجود و چشم‌اندازهای آینده آن شود.

به همین دلیل پژوهش حاضر با بررسی مقالات ۱۰ سال گذشته، چهار سوال را مطرح می‌کند: ۱- اصلی‌ترین حوزه‌های شکل‌گیری مقالات معماری مشارکتی و اهداف آن‌ها چه مواردی بوده‌اند؟ ۲- متغیرها (مشکلات، ابزارها، مقیاس، گروه‌های جمعیتی و مفاهیم) در مقالات معماری مشارکتی چه مواردی را شامل می‌شوند؟ ۳- با توجه ادبیات موضوع، چه مفاهیم اساسی قابل شناسایی هستند؟ ۴- نحوه تکامل زمانی مفاهیم چه بوده است و مفاهیم نوظهور در زمینه معماری مشارکتی شامل چه مواردی هستند؟ برای پاسخ به این سوالات مقالات مربوط به معماری مشارکتی، با در نظر داشتن معیارهایی مشخص (مانند قرار داشتن در بازه زمانی ده ساله اخیر که نشان‌دهنده جدیدترین رویکردها است، توجه به نمایه شدن در وبسایت‌های معتبر، انتشار به زبان انگلیسی و

غیره)، مورد مطالعه قرار گرفتند. این پژوهش با هدف درک بهتر مفهوم معماری مشارکتی بر اساس مقالات دهه گذشته، حوزه‌بندی آن‌ها، شناسایی وضعیت متغیرها، شبکه مفاهیم، نحوه تکامل زمانی و روندهای نوظهور انجام شده است.

۲. روش

این پژوهش ترکیبی از یک مطالعه مروری یکپارچه^۲ و دامنه‌ای^۳ بوده و به دنبال ایجاد دامنه‌ای از مفاهیم در مقالات مربوط به مشارکت و معماری است. مقالات دامنه‌ای در سه محدوده مفاهیم (کانسپت‌ها)، زمینه و جمعیت (PCC) مطرح می‌شوند. کانسپت‌ها اصلی‌ترین مفاهیم سازنده ادبیات موضوع هستند که در یک موقعیت خاص مانند وضعیت فرهنگی یا جغرافیایی (زمینه) و با تمرکز بر گروه‌های مختلف از نظر سنی، جنسیتی، قومی و غیره شکل گرفته‌اند (Parker et al. 2021). مقالات یکپارچه با ترکیب مطالعات تجربی و غیرتجربی به دنبال ایجاد چارچوبی جدید در ارتباط با حوزه‌ی مورد بحث هستند (Kutcher and LeBaron 2022). به منظور بررسی پیشینه پژوهش و جمع‌آوری داده‌های متناسب با هدف اصلی، مقالات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی بر اساس یک رشته جستجوی گسترده شامل واژگان مربوط به مشارکت^۴ در پایگاه‌های اطلاعاتی Scopus و Web of Science جستجو شدند. پس از جستجو در منابع و جمع‌آوری داده‌ها، در نهایت از میان ۲۷۰ مورد، ابتدا موارد تکراری (۳۰ مورد) حذف شدند. سپس در بازبینی مقالات، بر اساس معیارهای مشخص^۵ و بررسی عنوان و چکیده و بازه زمانی ۱۰ ساله، ۴۴ مورد انتخاب شدند.

این مقالات حوزه‌بندی شدند تا پاسخ سوال اول پژوهش به دست بیاید. در مرحله بعد مقالات غیرتجربی به طور موقت حذف شدند. مقالات باقیمانده که مربوط به تجربیات عملی در حوزه مشارکت بودند، از نظر متغیرها (مقیاس، جمعیت، روش، و ابزار) مورد بررسی قرار گرفتند تا اصلی‌ترین موارد تمرکز در هر متغیر استخراج شود. این متغیرها از نظر زمانی نیز بررسی شدند تا مقیاس‌ها، جمعیت‌ها و روش‌هایی که در سال‌های اخیر بیش‌تر مورد تاکید هستند، مشخص شود (پاسخ سوال دوم). سپس با مطالعه عمیق مقالات تجربی و غیرتجربی، اصلی‌ترین مفاهیم موجود در آن‌ها استخراج شد و شبکه‌ای از روابط به عنوان یک چارچوب واژگانی ساخته شد (پاسخ سوال سوم). برای پاسخ به سوال چهارم (تکامل زمانی و روندهای نوظهور)، مفاهیم روی جدول زمانی تصویر شدند. از آنجایی که مقاله به دنبال تعیین وضعیت مفاهیم در طول زمان نیز هست، نقاط تمرکز مقالات روی یک جدول زمانی قرار گرفتند و بر اساس آن، پرتکرارترین و جدیدترین مفاهیم مشخص شدند.

۳. حوزه‌های مقالات معماری مشارکتی

مطالعات در زمینه معماری مشارکتی نشان‌دهنده وجود دو زمینه کلی است. جدول ۱ نشان می‌دهد که هر کدام از مقالات در چه حوزه‌ای قرار گرفته‌اند.

۱. تمرکز بر مفاهیم انتقادی: این گروه از مقالات سعی در بیان مفاهیم انتزاعی و بنیان‌های فکری مشارکت دارند. آن‌ها سعی می‌کنند تا از زوایای مختلف و با دیدگاه‌های تاریخی، انتقادی، اجتماعی و غیره به موضوع مشارکت وارد شوند. این گروه به مسائلی مانند چیستی و ابهام‌زدایی، بررسی زمینه‌های تاریخی و ارزش‌های اجتماعی و سیاسی می‌پردازند. مهم‌ترین اهداف این دسته از پژوهش‌ها شامل موارد زیر هستند:

تعدیل قدرت، اقدامات مبتنی بر موقعیت، یادگیری متقابل (Luck 2018)، لزوم اتخاذ رویکردهای افقی و پایین به بالا (Arboleda 2020)، شکل دادن به احساس و مراقبت شهروندی (Beekma and De Cesari 2019; Behrens 2017)، کاهش ناامنی اجتماعی (Baratta et al. 2022)، ایجاد عدالت محیطی و فقر زدایی (Nguyen and Dang 2020)، حفظ پایداری‌های اقتصادی، طبیعی و اقتصادی (Papa and Petërçi 2021; Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021; Udall and Holder 2013)، افزایش خلاقیت‌های جمعی در محیط شهر (Seve et al. 2021)، بازگردانی هویت‌های بومی در حال فراموشی (Marques, Grabasch, and McIntosh 2021; Rodgers, Marques, and McIntosh 2020)، ارائه یک رویکرد سیاسی و انتقادی (Kaminer 2014)، نقد مفهوم معمار قهرمان (Nuijsink 2021)، تاکید بر ایجاد شکلی متفاوت از زیباشناسی (Melcher 2016)، تاثیر سکونتگاه‌های غیررسمی مشارکتی بر تقویت تفکر انتقادی (Boano and Kelling 2013) و طرح عنوان «پسا-مشارکت» با ایده پیروی فرم از مردم (Jørgensen 2022).

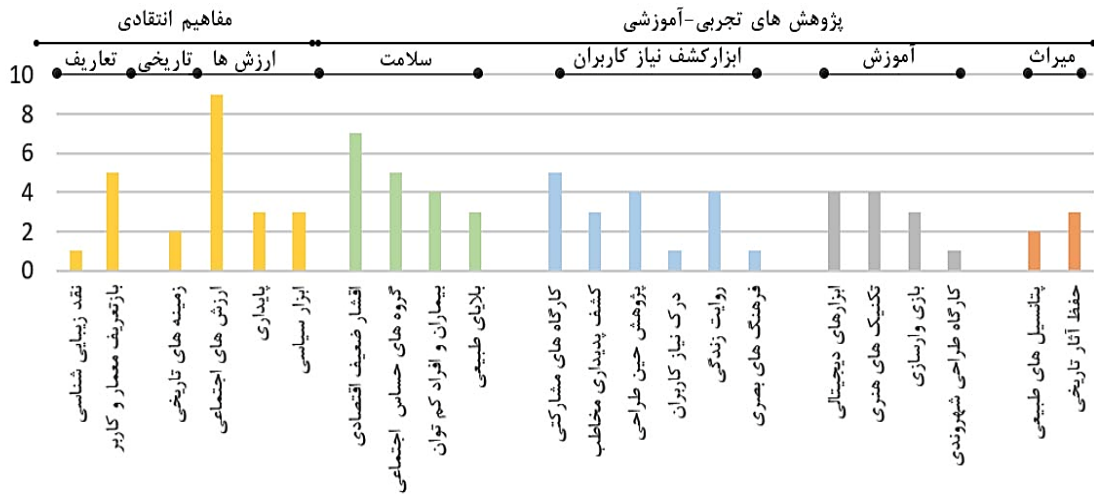
۲. پژوهش‌های تجربی-آموزشی با تمرکز بر حل مشکلات موجود در بسترهای واقعی: این گروه از مقالات با شناسایی مشکلی واقعی در گروهی از مردم سعی دارند تا آن را حل کرده و نتایج اقدام عملی خود را گزارش کنند. این گروه از مقالات مولفه‌هایی مانند بیان مشکل، روش حل کردن آن، گروه‌های هدف و مقیاس را مدنظر قرار می‌دهند. این دسته از پژوهش‌ها به شکل ویژه‌ای حوزه‌های سلامت اجتماعی، ترجیحات و نیازهای کاربران، میراث فرهنگی-

تاریخی و آموزش را مدنظر قرار می‌دهند. مهم‌ترین اهداف این دسته از پژوهش‌ها شامل موارد زیر هستند:

توجه به ترجیحات کاربران و تفاوت‌های میان آن‌ها در خوانش‌های بصری و تصویر مشارکتی ساکنان از مسکن (Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021)، شناسایی تفاوت‌های زیباشناسی ترجیحی مردم عادی و معماران (Zvoncakova et al. 2019; Ghomeishi and Jusan 2013)، مشارکت سالمندان (Tavy et al. 2022)، توجه به بیماران مبتلا به آلزایمر و زنان باردار (McLaughlan, Annear, and Pert 2018; Blundell 2022)، حل مشکلات مهاجران غیررسمی در معرض سیل (Ravina, Shih, and Medvegy 2018)، توجه به مشکلات مردم زلزله‌زده (Hoddinott, Swaffield, and Stewart 2019; Bakr, El Sayad, and Thomas 2018)، ایجاد احساس تعلق در ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی (Baratta et al. 2022)، تقویت برابری جنسیتی و کاهش سوداگری (De Jorge- Huertas 2020)، استفاده از سطوح شهر به عنوان رسانه مشارکت (Behrens 2017)، تاکید بر به‌کارگیری تخیل جمعی (Murphy 2005)، درک پتانسیل‌های فرهنگی پنهان با کمک مشارکت ساکنان (Beekma and De Cesari 2019; Belova and Schofield 2022; Chavarría Arnau et al. 2017)، توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی و میراث فرهنگی موجود در آن‌ها (Ekici, Özçakır, and Bilgin Altinöz 2022)، طراحی مشارکتی فضاهای باز برای کشاورزی شهری به منظور افزایش درآمد اقشار ضعیف اقتصادی (Dubbeling, Bracalenti, and Lagorio 2009)، بازسازی سکونتگاه‌های حاشیه‌ای، فضاهای متروک شهری و زاغه‌ها (Baratta et al. 2022)، برگزاری کارگاه‌های مشارکتی (Staniewska and Konopacki 2021; Dubbeling, Bracalenti, and Lagorio 2009)، درک همدلانه مشکلات گروه‌های حاشیه‌ای و افزایش سطح دغدغه‌مندی دانشجویان نسبت به مسائل اجتماعی (Salazar Ferro et al. 2020; Rodrigues and Loures 2017)، ترمیم رابطه گسسته متخصصین و شهر (Belova and Schofield 2022) و ایجاد درکی عمیق از تفاوت‌های فرهنگی (Hasanin 2013).

شکل ۱ نشان می‌دهد که هر کدام از حوزه‌های تمرکز و زیرحوزه‌های آن چه سهمی در شکل‌گیری مقالات داشته‌اند.

شکل ۱: حوزه‌ها و زیرحوزه‌های مقالات معماری مشارکتی

یا مفهوم جدیدی را طرح می‌کنند و به این ترتیب به گسترش مفاهیم موجود کمک می‌کنند. جدول ۱ نشان می‌دهد که منابع مورد مطالعه، هر کدام به چه حوزه‌ها و زیرحوزه‌هایی مربوط می‌شوند.

باید در نظر داشت که مقالات عموماً ترکیبی از حوزه‌های مذکور هستند. این موضوع در پژوهش‌های تجربی-آموزشی بیش‌تر دیده می‌شود. این پژوهش‌ها پس از رسیدن به مرحله نتایج، فرضیه‌های قبلی را نقد کرده

جدول ۱: منابع مورد مطالعه و حوزه‌های پژوهش

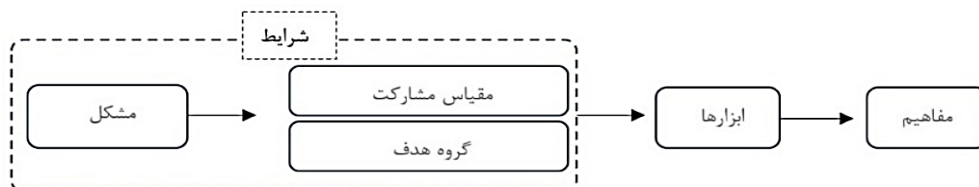
مفاهیم انتقادی	پژوهش تجربی-آموزشی	منابع بر اساس سال انتشار	ردیف
ارزش‌های اجتماعی	تعاریف و مولفه‌ها	(Jørgensen 2022)	۱
تاریخی	تاریخی	(Boys and Partington 2022)	۲
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Denicke-Polcher 2022)	۳
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Belova and Schofield 2022)	۴
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Tavy et al. 2022)	۵
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Boys and Partington 2022)	۶
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Ekici, Özçakır, and Bilgin Altinöz 2022)	۷
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021)	۸
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Seve et al. 2021)	۹
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Papa and Petërçi 2021)	۱۰
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Woolner and Cardellino 2021)	۱۱
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Marques, Grabasch, and McIntosh 2021)	۱۲
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Nuijsink 2021)	۱۳
ارزش‌های اجتماعی	تاریخی	(Rodgers, Marques, and McIntosh 2020)	۱۴

مفاهیم انتقادی		پژوهش تجربی - آموزشی		منابع بر اساس سال انتشار	
ارزش‌های اجتماعی تعریف و مولفه‌ها	زمینه تاریخی ابزارهای مشارکت آموزش	سلامت اجتماعی نیازهای کاربران حفظ میراث			
*	*	*	*	(Nguyen and Dang 2020)	۱۵
*	*	*	*	(De Jorge-Huertas 2020)	۱۶
				(Arboleda 2020)	۱۷
	*			(Hermansdorfer et al. 2020)	۱۸
*				Ibrahim Samy Sayed Saleh, Ismail, and Faggal (2020b)	۱۹
*				(Heras et al. 2019)	۲۰
*				(Beeksmas and De Cesari 2019)	۲۱
*	*	*	*	(Hoddinott, Swaffield, and Stewart 2019)	۲۲
	*			(Sanchez 2019)	۲۴
*	*	*	*	(Bakr, El Sayad, and Thomas 2018)	۲۵
*	*	*	*	(Luck 2018)	۲۶
*	*	*	*	(Kreutz, Derr, and Chawla 2018)	۲۷
*	*	*	*	(Ravina, Shih, and Medvegy 2018)	۲۸
	*		*	(Hofmann 2018)	۲۹
	*		*	(Chavarría Arnau et al. 2017)	۳۰
	*		*	(Behrens 2017)	۳۱
	*		*	(Hong et al. 2016)	۳۲
	*		*	(Bilge, Hehl-Lange, and Lange 2016)	۳۳
	*		*	(Melcher 2016)	۳۴
	*	*	*	(Natakun 2015)	۳۵
	*	*	*	(Edwards, Li, and Wang 2015)	۳۶
	*	*	*	(Pogačar 2014)	۳۷
	*	*	*	(Hasanin 2013)	۳۸
*	*	*	*	(Serginson et al. 2013)	۳۹
	*	*	*	(Udall and Holder 2013)	۴۰
	*	*	*	(Freeman 2013)	۴۱
*	*	*	*	(Sani, Ulucay, and Ulucay 2011)	۴۲
	*	*	*	(Swift 2010)	۴۳
*				(Dubbeling, Bracalenti, and Lagorio 2009)	۴۴

مقیاس معین فضایی (عناصر دوم و سوم) است. پژوهش‌ها برای غلبه بر مشکلات، از ابزارهایی استفاده کرده‌اند. نتایج نشان‌دهنده اهمیت مفاهیمی در این زمینه است. در نتیجه می‌توان متغیرهای مشترکی را در نظر گرفت. این متغیرها در شکل ۲ نشان داده شده‌اند.

بررسی مطالعات تجربی- آموزشی در زمینه معماری مشارکتی (دسته دوم) نشان می‌دهد که مشارکت تحت شرایطی مطرح شده است. این شرایط سه عنصر اصلی دارد. اولین عنصر وجود مشکلی است که مشارکت در پی حل آن است. این مشکل معطوف به یک گروه هدف و یک

شکل ۲: متغیرهای موجود در پژوهش‌های تجربی- آموزشی

۳. مسکن نامناسب

عدم وجود خانه امن از نظر سازه‌ای (Ravina, Shih, and Medvegy 2018; Arboleda 2020; Baratta et al. 2022)، هزینه‌های بالای خرید خانه و کمبود خانه‌های دولتی (Kee 2014; De Jorge-Huertas 2020)، بی‌خانمانی پناهندگان غیرقانونی (Denicke-Polcher 2022) و مصرف انرژی زیاد در خانه‌ها (Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021).

۴. مشکلات اجتماعی و سیاسی

ترس از تنهایی و عدم حمایت در دوران سالخوردگی (Tavy et al. 2022)، وجود خانوارهای کم‌درآمد (Dubbeling, Bracalenti, and Lagorio 2009; Marques, Grabasch, and McIntosh 2021)، پر کردن شکاف بین طرح‌های دولتی و ایده‌آل‌های ساکنان (Kee 2014) و کاهش جمعیت و ورود پناهجویان به منطقه (Denicke-Polcher 2022).

۵. عدم برقراری ارتباط صحیح میان کاربران و طراحان عدم وجود ابزاری سهل‌الوصول در تجسم مشارکتی ابزارهای جدید برای ارتباط (Bilge, Hehl-Lange, and Lange 2016; Edwards, Li, and Wang 2015; Swift 2010).

۴-۲- مقیاس

در حوزه طراحی مشارکتی، مقیاس‌ها و زمینه‌های متنوعی مورد توجه قرار گرفته‌اند که از مناطق شهری تا اجزای خانه را در بر می‌گیرد. در این زمینه مقیاس شهر (۶ مورد)، محله‌های شهری و شهرک‌ها (۴ مورد)، زاغه‌های حاشیه شهری (۲ مورد)، روستاها (۴ مورد)، خانه و مسکن اجتماعی (۸ مورد)، ساختمان‌های عمومی (۴ مورد) و اجزای خانه (۱ مورد) تکرار شده‌اند. پرتکرارترین مقیاس، شهر (شامل محله‌های شهری و شهرک‌ها، و زاغه‌های حاشیه شهر) و پس از آن خانه و مسکن اجتماعی است:

در این پژوهش مشکلات، مقیاس مشارکت، گروه‌های هدف، ابزارها و مفاهیم به‌طور خلاصه دسته‌بندی و تحلیل می‌شوند.

۴. شرایط مشارکت

در این بخش شرایط مشارکت از جنبه نوع مشکل، مقیاس و گروه‌های مشارکت مورد بررسی قرار گرفته است. این بررسی مربوط به پژوهش‌های تجربی- آموزشی است که متمرکز بر حل یک مشکل واقعی است.

۴-۱- مشکلات

پژوهش‌ها سعی کرده‌اند که مشکلات موجود در بستر زندگی افراد را با استفاده از روش‌های مشارکتی کاهش دهند. این مشکلات در پنج گروه زیرساخت‌های شهری، بحران‌های هویتی، چالش‌های سیاسی- اجتماعی، مسکن نامناسب و عدم برقراری ارتباط ذینفعان و طراحان قابل دسته‌بندی است. پرتکرارترین موضوع در این زمینه مربوط به بحران‌های هویتی، مسکن نامناسب و مشکلات سیاسی و اجتماعی است:

۱. عدم وجود زیرساخت‌های شهری- روستایی مناسب عدم دسترسی به آب بهداشتی (Baratta et al. 2022) و وجود فضاهای بلااستفاده و خطرناک (Dubbeling, Bracalenti, and Lagorio 2009).

۲. بحران‌های هویتی تخریب مکان‌ها و از دست رفتن هویت جمعی ساکنین (Belova and Schofield 2022)، عدم احساس تعلق شهروندان (Chavarría Arnau et al. 2017)، عدم حافظت از میراث تاریخی (Heras et al. 2019; Ekici, Özçakır, and Bilgin Altinöz 2022)، زوال فرهنگ سنتی (Marques, Grabasch, and McIntosh 2021)، عدم حضور جوامع حاشیه‌نشین در فرآیندهای شهری و احساس همبستگی میان شهروندان (Papa and Petërçi 2021)، و عدم تعلق موزه به همه نژادها (Beeksma and De Cesari 2019).

Beeksma and De Cesari 2019) و روستاییان و بومیان (Arboleda 2020; Ekici, Özçakır, and Bilgin Altinöz) (2022; Marques, Grabasch, and McIntosh 2021).

۲. افراد بحران زده

زاغه‌نشینان و حاشیه‌نشینان شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی (Baratta et al. 2022)، مهاجران و پناهجویان (Denicke-Polcher 2022) افراد کم درآمد (Dubbe-ling, Bracalenti, and Lagorio 2009) و زلزله‌زدگان (Hoddinott, Swaffield, and Stewart 2019; Ravina, Shih, and Medvegy 2018).

۳. گروه‌های حساس اجتماعی

سالمندان (Tavy et al. 2022) و کودکان (Papa and Petërçi 2021) و زنان باردار (Blundell 2022).

۴. دانش‌آموزان (Hofmann 2018; Ibrahim. Samy. Sayed. Saleh, Ismail, and Faggal 2020b; Ghaziani 2021).

۵. ساکنان خانه (De Jorge-Huertas 2020; Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021; Sani, Ulucay, and Ulucay 2011).

۶. کاربران فضای مجازی (Swift 2010).

شکل ۳ جمع‌بندی از مشکلات، گروه‌های هدف و مقیاس‌های موجود در مقالات معماری مشارکتی را نشان می‌دهد. این تصویر نشان می‌دهد که مشکلات، گروه‌های هدف و مقیاس‌ها چگونه با هم مرتبط هستند. در زمینه مشکلات، عدم وجود زیرساخت‌های مناسب شهری و روستایی با گروه‌های هدف بیش‌تری ارتباط برقرار کرده‌اند. این مشکل در ارتباط با گروه‌های حساس اجتماعی، افراد بحران‌زده (افراد کم‌درآمد، سیل‌زدگان، مهاجران و غیره)، ساکنان خانه‌ها و دانش‌آموزان بوده است. در زمینه جمعیت‌های هدف، بیش‌ترین توجه بر گروه‌های حساس اجتماعی بوده که در مقیاس‌های شهر، روستا و خانه مورد مطالعه قرار گرفتند.

۱. شهر (Behrens 2017; Bilge, Hehl-Lange, and Lange 2016; Chavarría Arnau et al. 2017; Hoddinott, Swaffield, and Stewart 2019; Jørgensen 2022; Marques, Grabasch, and McIntosh 2021).

۲. محله شهری و شهرک (Dubbeling, Bracalenti, and Lagorio 2009; Belova and Schofield 2022; Heras et al. 2019; De Jorge-Huertas 2020).

۳. زاغه حاشیه شهری (Baratta et al. 2022; Papa and Petërçi 2021).

۴. روستا (Ekici, Özçakır, and Bilgin Altinöz 2022; Marques, Grabasch, and McIntosh 2021; Rodgers, Marques, and McIntosh 2020; Arboleda 2020).

۵. ساختمان شهری (موزه، مدرسه و غیره) (Beeksma and De Cesari 2019; Hofmann 2018; I. S. S. Saleh, Ismail, and Faggal 2020a; Woolner and Cardellino 2021).

۶. خانه و مسکن اجتماعی (De Baratta et al. 2022; De Jorge-Huertas 2020; Denicke-Polcher 2022; Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021; Ravina, Shih, and Medvegy 2018; Sani, Ulucay, and Ulucay 2011; Kee 2014; Tavy et al. 2022).

۷. اجزای خانه (Denicke-Polcher 2022).

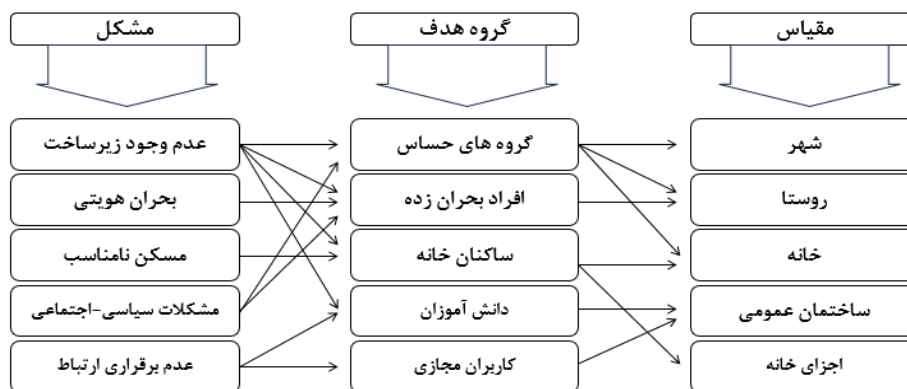
۳-۴- گروه‌های هدف

پژوهشگران، جمعیت‌های متنوعی را مورد مطالعه قرار داده‌اند که می‌توان آن‌ها را در شش گروه مردم شهر و روستا، گروه‌های حساس اجتماعی، افراد بحران‌زده، دانش‌آموزان و ساکنان خانه‌ها دسته‌بندی کرد:

۱. مردم شهر و روستا

شهروندان (Behrens 2017; Seve et al. 2021; Jørgensen 2022; Bilge, Hehl-Lange, and Lange 2016) مردم محله‌های تاریخی (Bilge, Hehl-Lange, and Lange 2016; Heras et al. 2019)، بازدیدکنندگان موزه

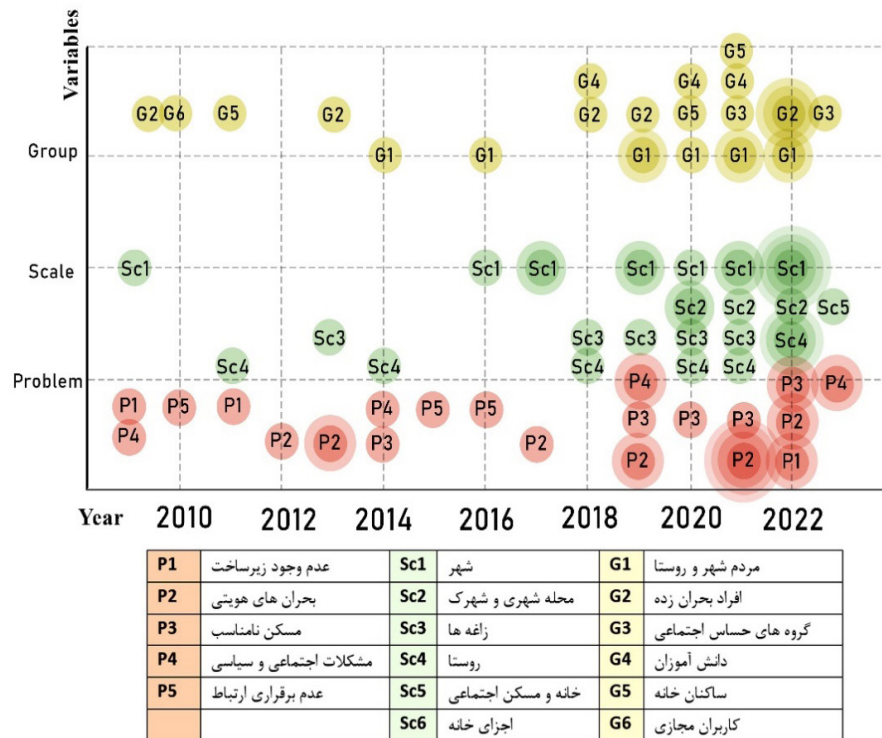
شکل ۳: نحوه ارتباط میان متغیرها

کنون مشکل بحران‌های هویتی سهم بیش‌تری را به خود اختصاص داده است. در این بازه زمانی مقیاس‌های شهر (شامل شهر، شهرک‌ها و زاغه‌ها) و روستا در میان گروه جمعیتی مردم شهر و روستا و افراد بحران‌زده مورد توجه بیش‌تری قرار گرفتند.

تحلیل دیگر در این زمینه مربوط به پراکنش معیارها در محدوده زمانی است (شکل ۴). این تحلیل نشان می‌دهد که هر کدام از مشکلات، گروه‌های هدف و مقیاس‌ها چگونه طی سالیان گذشته در ادبیات مشارکت حضور داشته‌اند. بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ توزیع نسبتاً برابری از مشکلات در مقالات وجود دارد؛ اما از سال ۲۰۱۷ تا

شکل ۴: پراکنش معیارها در محدوده زمانی

۵. ابزارها

پژوهش‌ها برای غلبه بر مشکلات مطرح‌شده، از ابزارهای مختلفی استفاده کرده‌اند. این ابزارها در قالب کارگاه‌های گروهی یا ارتباطات مجازی با مشارکت‌کنندگان مورد استفاده قرار گرفته‌اند و در دو دسته کلی اقدامات انسان‌پژوهی (شناسایی و ارزیابی وضعیت موجود و نیازهای پیدا و پنهان گروه‌های مردم) و اقدامات عملی (طراحی و ساخت مشارکتی نمونه‌های اولیه و نهایی) قابل دسته‌بندی هستند. تمامی پژوهش‌های تجربی انجام‌شده در زمینه معماری مشارکتی ترکیبی از اقدامات پژوهشی و عملی را صورت داده‌اند:

۱. اقدامات انسان‌پژوهی

تحقیق رفتار محیطی شامل مردم‌شناسی بصری و نقشه‌های حرکتی (Woolner and Cardellino 2021)، ثبت الگوی تحرک و سکون افراد (Jørgensen 2022)، مشاهده آثار فیزیکی زندگی روزمره کاربران (Hasanin 2013)، مردم‌شناسی شفاهی، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و

عمیق، خاطرات و روایت‌پژوهی (Belova and Schofield 2022; Heras et al. 2019; Marques, Grabasch, and Chavarria 2021)، پرسش‌نامه‌های آنلاین (McIntosh 2021) و ترسیمات کاربران (Arnaud et al. 2017; Marques, Grabasch, and McIntosh 2021; Dubbeling, Bracalenti, and Lagorio 2009).

۲. اقدامات عملی

استفاده از مواد بازیافتی (Papa and Petërçi 2021)، کلاژ (Ibrahim. Samy. Sayed. Saleh, Ismail, and Faggal 2020b; Woolner and Cardellino 2021) و بعدی و سه‌بعدی (Arboleda 2020; Ibrahim. Samy. Sayed. Saleh, Ismail, and Faggal 2020b)، شیوه‌های دیجیتالی مانند ایجاد یک بازی مشارکتی در سرور ماینکرافت یا ترکیب بیم با موتورهای بازی (Staniewska and Konopacki 2021; Edwards, Li, and Wang 2015) و آموزش همراه ساخت با مشارکت‌کنندگان (Rodgers, Marques, and McIntosh 2020; Arboleda 2020).

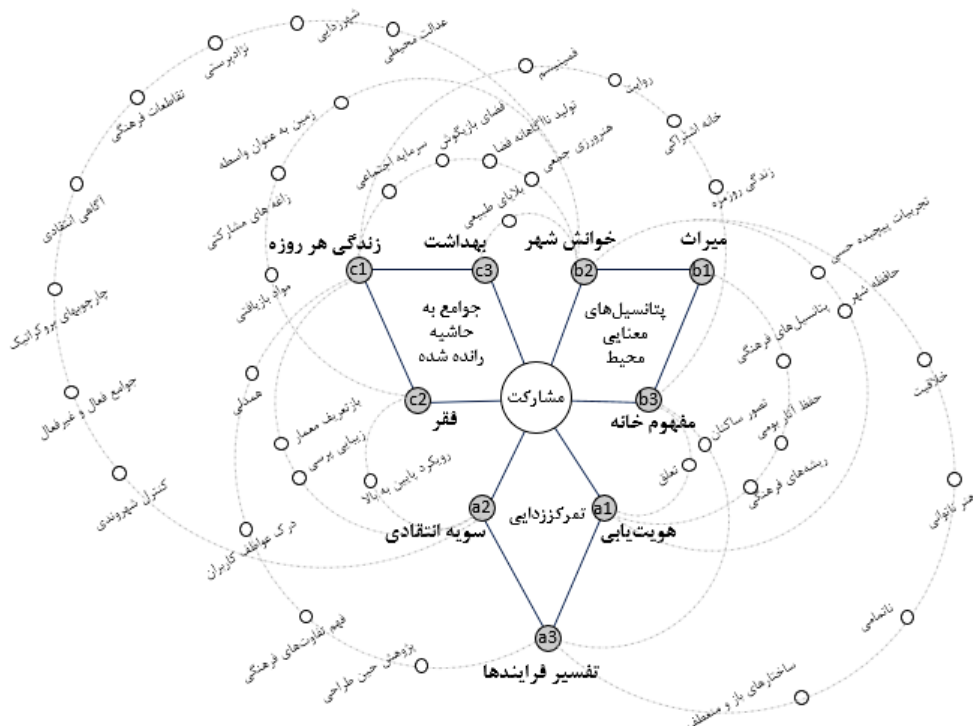
۶. مفاهیم

گوناهگونی خود را نشان می‌دهند. در نگاه منتقدان، میان فرهنگ بصری جوامع و معماری تاکنون یک شکاف بزرگ وجود داشته است (Julier 2006). پژوهشگری به برج‌های دبی و پکن اشاره می‌کند که نه تنها نمی‌توانند به غنای بیش‌تر فرهنگ مدرن کمکی کنند، بلکه باعث از بین بردن فرهنگ‌های بصری و لایه‌های معنایی کشور خود نیز می‌شوند (Stierli and Widrich 2015). بررسی مفاهیم نشان می‌دهد که برخی پژوهشگران سعی دارند تا مشارکت را وارد فرآیندهای آموزشی کنند. یک مدرس بیان می‌کند که هیچکس به‌طور ذاتی اصول مشارکت را بلد نیست. معلم به عنوان میانجی میان دانشجویان و جامعه هدف ارتباط برقرار می‌کند اما گذاره‌ای تحمیلی را وارد فرآیند مشاهده و یادگیری نمی‌کند (Ortiz et al. 2021). در این صورت دانشجویان و همچنین جامعه هدف درکی پدیدارشناسانه از یکدیگر خواهند داشت که تا حد امکان باید بدون پیش‌داوری باشد. در نگاه پژوهشگران، آموزش معماری مشارکتی، گامی فراتر از تاکید بر علوم رفتاری در طراحی و شکل‌دهنده واقعیت‌های اجتماعی است.

با مطالعه پژوهش‌های تجربی و غیرتجربی برخی از مهم‌ترین مفاهیم متن و کلیدواژه‌های آن‌ها شناسایی و استخراج شد. بر اساس این واژه‌ها، نقشه‌ای از مهم‌ترین مفاهیم حوزه معماری مشارکتی ترسیم شد. واژه‌های کلیدی در سه گروه بزرگ‌تر دسته‌بندی شده و شبکه بهم پیوسته‌ای از روابط میان آن‌ها به وجود آمد. این شبکه در شکل ۵ دیده می‌شود.

مفاهیم موجود در مقالات نشان می‌دهند که مشارکت به معنای حضور کاربر و طراح در نقشی جدید است. نقش‌های جدید منجر به شکل گرفتن پرسش‌های عمیقی می‌شود. به عنوان مثال ملچر (۲۰۱۶) موضوع زیباشناسی مشارکت را تحت عنوان صداها بسیار اما متحد در یک پروژه معرفی کرده است. او با نگاهی انتقادی، به تناقضات درک زیبایی میان معماران و کاربران اشاره می‌کند که باعث هم‌افزایی و شکل گرفتن سطح جدیدتر و بالاتری از زیبایی می‌شود. در نتیجه مشارکت گفت‌مانی انتقادی و در تضاد با کلیشه‌های رایج از زیبایی و عملکرد قرار دارد. این فرآیند ابعاد کالبدی و ذهنی ذینفعان را در بر گرفته و جریانی پیچیده است که شامل کدگذاری و کدگشایی دائمی است. کدگذاری‌ها متصل به مفهوم انسان و محیط فیزیکی و اجتماعی پیرامون او هستند. به همین دلیل مشارکت نیازی مهم در حوزه زیست اجتماعی انسان تلقی می‌شود که مقیاس‌های متنوعی را در برمی‌گیرد. وجود یک جریان پیچیده کدگذاری که در مقیاس‌های متنوع و با حضور مردم روی می‌دهد، مشارکت را تبدیل به مفهومی دوگانه می‌کند. مفهومی که از سویی می‌تواند یک آرمان دمکراتیک و از سویی دیگر صرفاً ابزاری برای نمایش دمکراسی باشد (Boano and Kelling 2013)؛ در نتیجه مشارکت در بسیاری از موارد زمینه‌ای سیاسی و اجتماعی دارد. زمینه‌های اجتماعی مشارکت آن را تبدیل به زبانی برای بیان فرهنگ‌های بصری در حال فراموشی می‌کند. فرهنگ‌های بصری در معماری مشارکتی

شکل ۵: نقشه مفاهیم کلیدی معماری مشارکتی

۱-۶- مفهوم اول: تمرکززدایی

اصطلاح «تمرکز زدایی» بر توزیع کردن قدرت متمرکز در نهادهای دولتی با هدف مشارکت دادن شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرا تاکید دارد (Natakun 2015). تمرکززدایی مفهومی مرکزی در ادبیات مشارکت است که سه زیر مفهوم مهم دارد. یکی از این زیرمفهوم‌ها، سوبه‌های انتقادی هستند (a2). این کلیدواژه در بردارنده طیف وسیعی از واژگان ادبیات نقد مانند آگاهی انتقادی (Denicke-Polcher 2022)، عمل اجتماعی (Heras et al. 2019)، تولید ناآگاهانه فضای معنادار (Jørgensen 2022) است. این مفاهیم به شکل‌دهی هویتی جدید برای مشارکت‌کنندگان و طراح می‌انجامد. یکی دیگر از اضلاع مهم تمرکززدایی، هویت‌یابی مشارکت‌کنندگان است (a1). همچنین یکی از راه‌های مهم تمرکززدایی از قرائت‌های صلب، درک اهمیت تفسیر فرآیندها و نتایج مشارکت است (El-Kholei 2020)(a3). تفسیر می‌تواند معمار را در نقش یک میانجی فعال قرار دهد که توان حرکت در میان گفتگوها و موقعیت‌های جدید را دارد. تفسیر منجر به شکوفایی نظرات جامعه هدف، درک متفاوت حس مکان و تعلق (Sani, Ulucay, and Ulucay 2011)، چالش‌های زیباشناسانه (Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021) و نقش متفاوت آن در تمرکززدایی (Melcher 2016) و نیز شکل‌گیری تقاطعات فرهنگی (Nuijsink 2021) می‌شود.

۲-۶- مفهوم دوم: پتانسیل‌های معنایی محیط

فرآیندهای مشارکتی در زمینه خود اهمیت پیدا می‌کنند. اگر ساختارهای حاکم به درستی مرکزیت‌زدایی شده و به ساختارهایی منعطف و باز تبدیل شوند، در بستر محیط روایت‌های زیادی وجود دارند که به بازیابی خاطرات جمعی از دست‌رفته کمک می‌کنند (Belova and Schofield 2022). تاکید بر اهمیت روایت (Rodgers, Marques, and McIntosh 2020; Heras et al. 2019)، کشف پتانسیل‌های پنهان فرهنگی سایت، طراحی فضاهای منعطف جمعی در طول زمان (Arboleda 2020) و زندگی روزمره کاربران (Marques, Grabasch, and McIntosh 2021) در ادبیات مشارکت قابل توجه است. مفهوم پتانسیل‌های معنایی محیطی در محدوده میراث فرهنگی و تاریخی (b1)، خوانش محیط شهر و روستا (b2) و مفهوم خانه‌ها (b3) مطرح شده است.

۳-۶- مفهوم سوم: انسان به حاشیه رانده‌شده

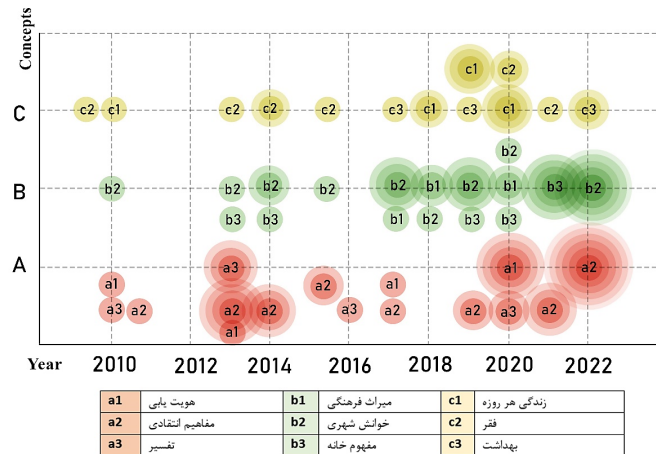
پس از حذف مرکزیت ساختارهای صلب، روایت‌ها در بستر محیط با محوریت حضور انسان کشف می‌شوند. انسان در ادبیات مشارکت، انسان به حاشیه رانده شده است. انسان به حاشیه رانده‌شده می‌تواند شهروندی عادی باشد که در تصمیم‌سازی‌های محیط خود نقشی ندارد یا این‌که از بلایای طبیعی مانند سیل و زلزله یا شیوع بیماری آسیب دیده باشد، مورد خشونت جنسیتی و نژادی قرار گرفته باشد و در زاغه‌ها زندگی کند (Ravina, Shih, and Medvegy 2018; Hofmann 2018). در نتیجه باید در فرآیندهای مشارکتی با ابزارهایی مانند نقشه‌های رفتاری (Asadpoor, Goh, and Thorpe 2021)، مردم‌نگاری شفاهی (Rodgers, Marques, and McIntosh 2020) و یا آموزش (Woolner and Cardellino 2021; Dubbeling, 2009)، انسان به حاشیه رانده‌شده را به صحنه حل مشکلات وارد کرد. به همین دلیل است که به عنوان مثال درک فقر از دریچه نگاه خود افراد فقیر در فرآیندهای مشارکتی اهمیت دارد (Arboleda 2020). سه ضلع مهم مفهوم انسان به حاشیه رانده‌شده، زندگی هر روزه (c1)، فقر (c2) و بهداشت (c3) هستند.

در نتیجه می‌توان با اتصال این رئوس به یکدیگر، مشارکت را فرآیندی با وجوه سیاسی، غیرمتمرکز و انتقادی دانست. فرآیندی که به دنبال شکل دادن به هویت انسان‌ها به وسیله اتصال به ریشه‌های فرهنگی و زمینه‌ای آن‌ها است. در این فرآیند کنشگران از طریق به‌کارگیری شیوه‌های میانجی‌گری اجتماعی و با استفاده از تفسیر پتانسیل‌های فضایی و معنایی محیط جمعی، سعی در ارتقای سلامت انسان‌ها به ویژه جوامع به‌حاشیه رفته دارند.

۴-۶- تکامل زمانی مفاهیم

تحلیل دیگر در این زمینه مربوط به پراکنش مفاهیم در محدوده زمانی است (شکل ۶) این تحلیل نشان می‌دهد که هر کدام از مفاهیم چه سهمی در شکل‌دهی به ادبیات موضوع در سالیان گذشته داشته‌اند. مشخص شد که مقالات در پنج سال اخیر (بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۲) رشد چشمگیری داشته‌اند.

شکل ۶: پراکنش مفاهیم در طول زمان

مفاهیم پتانسیل‌های معنایی محیط در سال‌های گذشته را ساخته‌اند. در محور انسان به حاشیه رانده شده، مفهوم بهداشت و سلامت عمومی جامعه از دوره دوم شروع به رشد کرده است. توجه به این مفهوم بالاخص به دلیل وقوع پاندمی کوید ۱۹، در سال‌های گذشته افزایش پیدا کرده است. مفهوم فقر نیز به شکل دائمی یکی از مهم‌ترین کلیدواژه‌های این محور در تمام سال‌های دوره اول و دوم بوده است. یکی از مفاهیم در حال رشد، مفهوم توجه به زندگی روزمره شهروندان است که با رویکردهای پدیدارشناسانه و انسان‌شناسانه معاصر همسو است. این مفهوم در دوره دوم تبدیل به پرکارترین مفهوم در این محور شده است.

۷. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

این پژوهش ترکیبی از دو نوع مطالعه مروری حوزه‌بندی و یکپارچه است که با هدف درک بهتر معماری مشارکتی انجام شد. این پژوهش، مطالعات انجام‌گرفته از سال ۲۰۱۰ تا کنون را مورد بررسی قرار داد. بر اساس یافته‌ها می‌توان پاسخ چهار سوال مطرح‌شده را داد.

سوال اول به دنبال یافتن اصلی‌ترین حوزه‌های شکل‌گیری مقالات معماری مشارکتی و اهداف آن‌ها بود. در پاسخ به این سوال، دو حوزه کلی مقالات شامل تمرکز بر مفاهیم انتقادی (شامل چیستی و ابهام‌زدایی، زمینه‌های تاریخی و ارزش‌های اجتماعی-سیاسی) و تمرکز بر حل مشکلات واقعی موجود با رویکرد تجربی و آموزشی (شامل سلامت اجتماعی، ابزارهای کشف نیازهای کاربران، میراث فرهنگی-تاریخی و آموزش) شناسایی و نقاط تمرکز مربوط به هر کدام از زیر حوزه‌ها نیز آشکار شدند.

سوال دوم پژوهش، مواردی را جستجو می‌کرد که مقالات این حوزه، در زمینه مشکلات، ابزارها، مقیاس، گروه‌های جمعیتی و مفاهیم مطرح کرده‌اند. در زمینه مشکلات، پنج مشکل اساسی شامل عدم وجود زیرساخت‌های

تحلیل دیگر در این زمینه مربوط به پراکنش حوزه‌ها و مفاهیم در محدوده زمانی است (شکل ۶) این تحلیل نشان می‌دهد که هر کدام از مفاهیم و زیر مفاهیم‌های آن‌ها چه سهمی در شکل‌گیری موضوعات مشارکتی داشتند. در این بررسی مشخص شد که دو دوره زمانی از هم قابل تفکیک است. دوره اول مربوط به سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ است که می‌توان آن را دوره رشد آهسته مفاهیم دانست. در دوره دوم (از سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۲) مفاهیم سه‌گانه به شکل مشخصی رشد داشته‌اند. این دوره را می‌توان دوره رشد پر شتاب مفاهیمی مانند خوانش‌های شهری، میراث فرهنگی، هویت‌یابی، مفاهیم انتقادی و مسئله زندگی هر روزه در نظر گرفت که اوج آن از سال ۲۰۲۰ تا کنون مشاهده می‌شود.

در محور تمرکززدایی، مشاهده می‌شود که مفاهیم انتقادی در تمام سال‌ها پرتکرار بوده‌اند که البته با توجه به گستردگی کلیدواژه‌های آن قابل انتظار است. اما مفهومی که در سال‌های گذشته اهمیت بیشتری پیدا کرده است، شکل دادن به هویت کاربران است. مفهوم تفسیر در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ مورد توجه بیشتری قرار گرفته بود اما به نسبت زیرمفهوم‌های دیگر، رشد پرسرعتی نداشته است. در محور پتانسیل‌های معنایی محیط، در دوره اول مفهوم میراث مشاهده نمی‌شود. در نتیجه میراث مشارکتی مفهومی جدید به حساب می‌آید. مفهوم خانه نیز در این دوره حضور کم‌رنگی دارد اما در دوره دوم، علاوه بر پدیدار شدن مفهوم میراث‌های تاریخی و فرهنگی، مفهوم خانه نیز اهمیت بسیاری پیدا کرده و تبدیل به یکی از مفاهیم مهم در زمینه مشارکت شده است. با این حال در تمام طول دوره، خوانش‌های شهری و روستایی که مربوط به حضور شهروندان یا روستاییان در محیط‌های باز عمومی و ایجاد یک درک عمومی و هم‌افزایی میان مشارکت‌کنندگان است، بیش‌ترین اهمیت را داشته است. این موضوع در کنار مفهوم خانه، مهم‌ترین

خوانش‌های شهر و روستا و مفهوم خانه)، جوامع به حاشیه رانده شده (شامل هویت‌یابی کاربران، سوبه‌های انتقادی و تفسیر فرآیندها) و تمرکززدایی (شامل بهداشت جامعه، فقر و زندگی روزمره) هستند که در شبکه پیوسته‌ای از کلیدواژه‌ها قرار گرفته‌اند.

سوال چهارم با تجزیه و تحلیل تکامل زمانی موضوعات، به دنبال کشف مفاهیم نوظهور این عرصه بود. بررسی زمانی مفاهیم نشان داد که دو دوره زمانی بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ (دوره رشد آهسته) و ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲ (دوره رشد سریع) وجود دارد و زیرمفهوم‌های هویت‌یابی کاربران، زندگی روزمره و میراث فرهنگی در دوره دوم به شکل قابل توجهی در حال رشد هستند.

با استفاده از نتایج این پژوهش، پژوهشگران می‌توانند حوزه‌ها و مفاهیم جدیدی را وارد مفهوم مشارکت کنند. این پیشنهادات با توجه به متغیرهای ذکر شده در این پژوهش به شرح زیر هستند:

- در زمینه مشکلات: (۱) فاصله میان ایده‌آل‌های بین نسلی کاربران، (۲) وجود مناطق شهری بدون حس تعلق، (۳) فضاهای بدون توجه به گروه‌های کم‌توان جسمی و ذهنی، (۴) وجود زیرساخت‌های شهری که منجر به کاهش امنیت زنان می‌شود و (۵) وجود فضاهای تبعیض‌آمیز نژادی یا جنسیتی.

- در زمینه گروه‌های هدف: (۱) اقلیت‌های جنسیتی، نژادی و فرهنگی، (۲) زنان آسیب‌دیده و زنان سرپرست خانوار، (۳) ناتوانان ذهنی و جسمی، (۴) افراد آسیب‌دیده در جنگ‌ها و (۵) مشاغل مانند پزشکان، هنرمندان و ورزشکاران.

- در زمینه مقیاس: (۱) طراحی اشیای کوچک روزمره، (۲) فضاهای باز خارج شهری مانند جنگل‌های مصنوعی و (۳) فضاهای باز شهری مانند پارک‌ها.

- در زمینه ابزار: (۱) استفاده از متخصصین علوم انسانی، (۲) ایده‌های فناورانه مانند استفاده از پرینترهای بزرگ سه بعدی و فناوری هوش مصنوعی و (۳) ساخت پرسونا‌های کاربران با فرهنگ‌های متفاوت.

این پژوهش به بررسی مقالات انگلیسی زبان موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی «وب آو ساینس» و «اسکوپوس»^۷ از سال ۲۰۱۰ پرداخته و مقالات کنفرانسی، کتاب‌ها و سایر مستندات علمی را لحاظ نکرده است. پژوهش‌های آتی می‌توانند با هدف تکمیل بازه‌های زمانی، پایگاه‌های اطلاعاتی دیگر و مستندات لحاظ‌نشده در این پژوهش شکل بگیرند.

شهری- روستایی مناسب، بحران‌های هویتی، مسکن نامناسب، مشکلات اجتماعی و سیاسی و عدم برقراری ارتباط صحیح میان ذینفعان و طراحان، بیش‌ترین سهم را در میان مقالات داشته است. در میان این مشکلات، بحران‌های هویتی در مطالعات سال‌های اخیر بیش‌تر مورد تاکید قرار گرفته است. در زمینه گروه‌های هدف، پژوهشگران شش گروه کلی مردم شهر و روستا، افراد بحران‌زده، گروه‌های حساس اجتماعی، گروه‌های حساس اجتماعی، دانش‌آموزان، ساکنان خانه و کاربران فضای مجازی را مورد مطالعه قرار دادند که بیش‌ترین سهم متعلق به مطالعه مردم شهر و روستا و گروه‌های حساس اجتماعی است. در زمینه مقیاس نیز این مطالعه نشان داد که مقیاس‌های شهر (شامل محله‌های شهری، شهرک‌ها و زاغه‌ها)، روستا، خانه و مسکن اجتماعی، ساختمان‌های عمومی و اجزای خانه مورد بررسی پژوهشگران قرار گرفته است. در میان این مقیاس‌ها، بیش‌ترین توجه و تکرار مربوط به مقیاس‌های شهر و روستا بوده است. همچنین بررسی نحوه ارتباط این متغیرها نشان داد که در میان مشکلات مطرح‌شده، مشکل عدم وجود زیرساخت‌های مناسب شهری و روستایی با گروه‌های هدف بیش‌تری ارتباط برقرار کرده‌اند. این افراد شامل گروه‌های حساس اجتماعی، افراد بحران‌زده (افراد کم‌درآمد، سیل‌زدگان، مهاجران و غیره)، ساکنان خانه‌ها و دانش‌آموزان بوده است. در میان این طیف‌ها، گروه‌های حساس اجتماعی در مقیاس‌های بیش‌تری (شهر، روستا و خانه) مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. مطالعه ابزارهای حل مشکل نیز نشان داد که پژوهشگران با به‌کارگیری اقدامات انسان‌پژوهی (شناسایی و ارزیابی وضعیت موجود و نیازهای پیدا و پنهان گروه‌های مردم) و اقدامات عملی (طراحی و ساخت مشارکتی نمونه‌های اولیه و نهایی) سعی در حل مشکلات موجود کرده‌اند.

سوال سوم مربوط به شناسایی و تجزیه و تحلیل زمانی مفاهیمی اساسی بود که از درون ادبیات موضوع قابل استخراج هستند. از آن جایی که یکی از اهداف مهم پژوهش‌های حوزه‌بندی، کشف مفاهیم یک حوزه است، ترکیبی از کلیدواژه‌ها و مفاهیم موجود در مقالات تجربی و غیر تجربی جمع‌آوری و تحلیل شد. بر اساس روابط میان این کلیدواژه‌ها و دسته‌بندی آن‌ها یک نقشه مفهومی از اصلی‌ترین مفاهیم کلیدی معماری مشارکتی که در مقالات وجود دارند، ایجاد شد. این مفاهیم بر سه مفهوم مرکزی موجود در مقالات تاکید دارند. سه مفهوم اصلی پتانسیل‌های معنایی محیط (شامل میراث فرهنگی،

تشکر و قدردانی

این مقاله هیچ حامی مالی و معنوی نداشته است.

تعارض منافع

این مقاله فاقد هرگونه تعارض منافی است.

تأییدیه اخلاقی

نویسندگان متعهد می‌شوند که کلیه اصول اخلاقی انتشار اثر علمی را براساس اصول اخلاقی COPE رعایت کرده‌اند و در صورت احراز هر یک از موارد تخطی از اصول اخلاقی، حتی پس از انتشار مقاله، حق حذف مقاله و پیگیری مورد را به مجله می‌دهند.

درصد مشارکت

نویسندگان اعلام می‌دارند به‌طور مستقیم در مراحل انجام پژوهش و نگارش مقاله مشارکت فعال داشته‌اند.

پی‌نوشت

1. Participatory Design, Co-Design Or Community Design
2. Integrative Review
3. Scoping Review
4. (TITLE):PARTICIPAT* OR CO-ARCHITECTURE OR COLLABORAT* OR «client-center» OR «client center» OR «user-center*» OR «user center» OR «user-cent*» OR «user-orient*» OR «user orient*» OR «human center*» OR «human-center*» OR «people center*» OR «people-center*» OR «well-design*» OR «people center*»
(TOPIC):ARCHITECT*
۵. معیارهای ورود به فرآیند بررسی، وجود روش تحقیق مشخص و علمی، ثبت شدن به عنوان مقاله، متناسب بودن یافته‌ها با اهداف پژوهش حاضر، چاپ در نشریات معتبر بین‌المللی (ISI) Institute for Scientific Information و انتشار به زبان انگلیسی بودند. در نتیجه نوشته شدن مقاله به زبان‌های دیگر، عناوین تکراری و موارد با روش تحقیق نامشخص (یا ثبت‌نشده) معیارهای خروج بودند.
6. Web of Science
7. Scopus

فهرست منابع

- Arboleda, Gabriel. 2020. "Beyond Participation: Rethinking Social Design." *Journal of Architectural Education* 74 (1): 15-25. <https://doi.org/10.1080/10464883.2020.1693817>.
- Asadpoor, Javad, Yong Wah Goh, and David Thorpe. 2021. "A human-centric participatory approach to energy-efficient housing based on occupants' collaborative image." *Open House International* 46(4): 615-635. <https://doi.org/10.1108/ohi-11-2020-0163>.
- Bakr, Ali Fouad, Zayed Tarek El Sayad, and Sara Makram Shokrolla Thomas. 2018. "Virtual reality as a tool for children's participation in kindergarten design process." *Alexandria Engineering Journal* 57(4): 3851-3861. <https://doi.org/10.1016/j.aej.2018.10.003>.
- Baratta, Adolfo, Laura Calcagnini, Fabrizio Finucci, Antonio Magarò, and Hector Ramirez. 2022. "Technological design and participatory process for the retrofitting of informal settlements in Colombia." *Informes de la Construcción* 74(568). <https://doi.org/10.3989/ic.89662>.
- Beeksmas, Anne, and Cessari De Cesari. 2019. "Participatory heritage in a gentrifying neighbourhood: Amsterdam's Van Eesteren Museum as affective space of negotiations." *International Journal of Heritage Studies* 25(9): 974-991. <https://doi.org/10.1080/13527258.2018.1509230>.
- Behrens, Moritz. 2017. "Sentiment architectures as vehicles for participation." *Architectural Design* 87(1): 98-103. <https://doi.org/10.1002/ad.2138>.
- Belova, Daria, and John Schofield. 2022. "Collaborative experimentation in the urban process: activism and everyday heritage in Krasnoyarsk (Siberia, Russia)." *International Journal of Heritage Studies* 28(4): 538-558. <https://doi.org/10.1080/13527258.2021.2020878>.
- Bilge, Gulsah, Sigrid Hehl-Lange, and Eckart Lange. 2016. "The use of mobile devices in participatory decision-making." *Journal of Digital Landscape Architecture* (1): 234-242. <https://doi.org/10.14627/537612027>.
- Blundell, E. 2022. "A Place for Birth: Storytelling in Interdisciplinary Education." *Journal of Architectural Education* 76(1): 113-117. <https://doi.org/10.1080/10464883.2022.2017710>.
- Boano, Camillo, and Emily Kelling. 2013. "Towards an architecture of dissensus: Participatory urbanism in South-East Asia." *Footprint* (13): 41-62. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-84890465048&partnerID=40&md5=15eca606bcbe7b676c049c33c5e1befd>.
- Boys, Jos, and Zoe Partington. 2022. "Abandoned in the Archives? Collaborating with Disabled People Towards More Inclusive Spaces." *Journal of Museum Education* 47(4): 442-458. <https://doi.org/10.1080/10598650.2022.2147357>.
- Brown, Graham, and Robert Gifford. 2001. "ARCHITECTS PREDICT LAY EVALUATIONS OF LARGE CONTEMPORARY BUILDINGS: WHOSE CONCEPTUAL PROPERTIES?" *Journal of Environmental Psychology* 21(1): 93-99. <https://doi.org/https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0176>.
- Chavarría Arnau, A., F. Benetti, F. Giannetti, and V. Santacesaria. 2017. "Building participatory digital narratives about medieval Padua and its territory." *European Journal of Post-Classical Archaeologies* 7: 265-291. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85031750402&partnerID=40&md5=f3abacffcd6c4efe49d4fc0a1deb8189>.
- De Jorge-Huertas, Virginia de. 2020. "Collaborative Designing of Communities. Helsinki and Zurich Pioneers." *Ace-Architecture City and Environment* 15(43): 22. <https://doi.org/10.5821/ace.15.43.9012>.
- De Vries, Jan. 1999. "Great Expectations: Early Modern History and the Social Sciences." *Review (Fernand Braudel Center)* 22(2): 121-149. <http://www.jstor.org/stable/40241453>.
- Denicke-Polcher, Sandra. 2022. "Reactivating underpopulated areas through participatory architecture in southern Italy by creating a home for newcomers." *Architecture_Mps* 21(1): 13. <https://doi.org/10.14324/111.444.amps.2022v21i1.003>.
- Dubbeling, Marielle, Laura Bracalenti, and Laura Lagorio. 2009. "Participatory Design of Public Spaces for Urban Agriculture, Rosario, Argentina." *Open House International* 34(2): 36-49.
- Edwards, Gareth, Haijiang Li, and Bin Wang. 2015. "BIM based collaborative and interactive design process using computer game engine for general end-users." *Visualization in Engineering* 3(1). <https://doi.org/10.1186/s40327-015-0018-2>.
- Ekici, Simay Cansu, Özgün Özçakır, and Ayşe Güliz Bilgin Altinöz. 2022. "Ability of historic rural settlements based on participatory conservation approach: Kemer Village in Turkey." *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-05-2021-0087>.
- El-Kholei, Ahmad O. 2020. "Failed planning: lost opportunities and choices for the future." *Open House International* 45(4): 387-406. <https://doi.org/10.1108/ohi-07-2020-0075>.
- Freeman, Cristina Garduño. 2013. "Participatory culture as a site for the reception of architecture: Making a giant Sydney Opera House cake." *Architectural Theory Review* 18(3): 325-339. <https://doi.org/10.1080/13264826.2013.890008>.

- Ghaziani, Rokhshid. 2021. "Primary school design: co-creation with children." *Archnet-Ijar International Journal of Architectural Research* 15(2): 285-299. <https://doi.org/10.1108/arch-07-2020-0132>.
- Ghomeishi, Mohammad, and Mahmud Jusan. 2013. "Investigating Different Aesthetic Preferences Between Architects and Non-architects in Residential Facade Designs. Indoor and Built Environment." *Indoor and Built Environment* 22: 925-964. <https://doi.org/10.1177/1420326X12458513>.
- Hasanin, Aber A. 2013. "Cultural diversity and reforming social behavior: A participatory design approach to design pedagogy." *Archnet-IJAR* 7(2): 92-101. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-84886783832&partnerID=40&md5=e4ab8a2458ef90f2b824290ba9967d56>.
- Heras, Veronica Cristina, Maria Soledad Moscoso Cordero, Anja Wijffels, Alicia Tenze, and Diego Esteban Jaramillo Paredes. 2019. "Heritage values: towards a holistic and participatory management approach." *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development* 9(2): 199-211. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-10-2017-0070>.
- Hermansdorfer, Mariusz, Hans Skov-Petersen, Pia Fricker, Kane Borg, and Philip Belesky. 2020. "Bridging tangible and virtual realities: Computational procedures for data-informed participatory processes." *Journal of Digital Landscape Architecture* (5): 354-365. <https://doi.org/10.14627/537690036>.
- Hershberger, Robert. G. 1969. *A Study of Meaning and Architecture*. University of Pennsylvania.
- Hoddinott, Wendy, Simon Swaffield, and Emma J. Stewart. 2019. "Participation by or for design? The case of Albion Square in post-earthquake Otautahi Christchurch." *Journal of Landscape Architecture* 14(2): 54-69. <https://doi.org/10.1080/18626033.2019.1673584>.
- Hofmann, Susanne. 2018. "Participative Architecture: The Way to More Environmental Justice." *Architectural Design* 88(5): 116-121. <https://doi.org/10.1002/ad.2352>.
- Hong, Seung Wan, Yongwook Jeong, yehuda Kalay, Sungwon Jung, and Jaewook Lee. 2016. "Enablers and barriers of the multi-user virtual environment for exploratory creativity in architectural design collaboration." *Co-Design* 12(3): 151-170. <https://doi.org/10.1080/15710882.2015.1081239>.
- Jørgensen, Nina Stener. 2022. "Form Follows People?—Copenhagen's Ny Nørreport as a Post-Participatory Project." *Architecture and Culture* 10(1): 21-38. <https://doi.org/10.1080/20507828.2022.2027637>.
- Julier, Guy. 2006. "From Visual Culture to Design Culture." *Design* (22): 64-76. <https://doi.org/10.1162/074793606775247817>.
- Kaminer, Tahl. 2014. "The contradictions of participatory architecture and Empire." *Architectural Research Quarterly* 18(1): 31-37. <https://doi.org/10.1017/S135913551400027X>.
- Kee, Tris. 2014. "Cultivating a participatory design practice in architecture: A case study of Hong Kong housing authority." *International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design* 8(3-4): 13-25. <https://doi.org/10.18848/2325-1662/cgp/v08i3-4/38339>.
- Kreutz, Angela, Victoria Derr, and Louise Chawla. 2018. "Fluid or Fixed? Processes that Facilitate or Constrain a Sense of Inclusion in Participatory Schoolyard and Park Design." *Landscape Journal* 37(1): 39-54. <https://doi.org/10.3368/lj.37.1.39>.
- Kutcher, Anna M., and Virginia T. LeBaron. 2022. "A simple guide for completing an integrative review using an example article." *Journal of Professional Nursing* 40: 13-19. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.prof-nurs.2022.02.004>.
- Luck, Rachael. 2018. "Participatory design in architectural practice: Changing practices in future making in uncertain times." *Design Studies* 59: 139-157. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.destud.2018.10.003>.
- Marques, Bruno, Greg Grabasch, and Jacqueline McIntosh. 2021. "Fostering Landscape Identity Through Participatory Design With Indigenous Cultures of Australia and Aotearoa/New Zealand." *Space and Culture* 24(1): 37-52. <https://doi.org/10.1177/1206331218783939>.
- McLaughlan, Rebecca, Michael Annear, and Alan Pert. 2018. "Dementia, ageing, and the city: learning from the streets of Melbourne." *Arq-Architectural Research Quarterly* 22(2): 105-114. <https://doi.org/10.1017/s1359135518000350>.
- Melcher, KKatherine. 2016. "Many voices, one project: Participation and aesthetics in community-built practices." *Plan Journal* 1(2): 351-366. <https://doi.org/10.15274/tpj.2016.01.02.12>.
- Murphy, Keith Michael. 2005. "Collaborative imagining: The interactive use of gestures, talk, and graphic representation in architectural practice." *Semiotica* 156: 113-145. <https://doi.org/10.1515/semi.2005.2005.156.113>.
- Myjak-Pycia, Anna. 2021. "Forgoing the architect's vision: American home economists as pioneers of participatory design, 1930-60." *Arq-Architectural Research Quarterly* 25(1): 17-30. <https://doi.org/10.1017/s1359135521000142>.
- Natakun, Boonanan. 2015. "Community-based development and participatory slum upgrading: Practices and challenges." *International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design* 9(1): 15-27. <https://doi.org/10.18848/2325-1662/CGP/v09i01/38385>.
- Nguyen, Nguyen Thi Hanh, and Hung Thanh Dang. 2020. "Adaptation of "participatory method" in design "for/

- with/by” the poor community in Tam Thanh, Quang Nam, Vietnam.” *Smart and Sustainable Built Environment* 9(3): 272-282. <https://doi.org/10.1108/SASBE-01-2019-0012>.
- Nuijsink, Cathelijne. 2021. “Multiple Authorship: The Collaborative Production of Knowledge in the Shinken-chiku Residential Design Competition.” *Ra-Revista De Arquitectura* (23): 174-189. <https://doi.org/10.15581/o14.23.174-189>.
 - Ortiz, Catalina, Alejandro Vallejo, Jorge Peña, Emily Morris, Joiselen Cazanave Macías, and Dayané Proenza González. 2021. “Mapping participatory planning in Havana: patchwork legacies for a strengthened local governance.” *Environment and Urbanization* 33(2): 330-355. <https://doi.org/10.1177/09562478211032570>.
 - Papa, Gerdi, and Emel Petërçi. 2021. “Recovered materials for participatory urban design processes: The case of Struga City.” *ArchiDOCT* 8(2): 70-85. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85100630906&partnerID=40&md5=1265eda31c95ef95c700a55eac0944f2>.
 - Parker, Marie, Xiangming Fang, Shannon Self-Brown, and Ali Rahimi. 2021. “Establishing how social capital is studied in relation to cardiovascular disease and identifying gaps for future research—A scoping review protocol.” *PLOS ONE* 16: e0249751. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0249751>.
 - Pogačar, Kaja. 2014. “Urban activator” - Participatory and bottom-up tool of urban change: Definition and selected examples.” *Prostor* 22(2): 188-199. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-84920936819&partnerID=40&md5=d17038cb77180d18b0b609230dd04259>.
 - Ravina, Danilo, Rowell Shih, and Gabriella Medvegy. 2018. “Community architecture: The use of participatory design in the development of a community housing project in the Philippines.” *Pollack Periodica* 13(2):207-218. <https://doi.org/10.1556/606.2018.13.2.20>.
 - Rodgers, Maria, Bruno Marques, and Jacqueline McIntosh. 2020. “Connecting Maori Youth and Landscape Architecture Students through Participatory Design.” *Architecture and Culture* 8(2): 309-327. <https://doi.org/10.1080/20507828.2020.1768349>.
 - Rodrigues, F. M., and L. Loures. 2017. “Public participation project-based learning in landscape architecture.” *WSEAS Transactions on Environment and Development* 13: 441-451. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85039979494&partnerID=40&md5=8a28de31a165ee2c7c45f853c665b9af>.
 - Salama, Ashraf. 1995. *New Trends in Architectural Education: Designing the Design Studio*.
 - Salazar Ferro, C., I. Artega Arredondo, C. M. Rodriguez, and D. H. Nadal. 2020. “Active Learning in Architectural Education: A Participatory Design Experience (PDE) in Colombia.” *International Journal of Art and Design Education* 39(2): 346-366. <https://doi.org/10.1111/jade.12280>.
 - Saleh, Ibrahim Samy Sayed, Mostafa Rafat Ahmad Ismail, and Ahmad Atef Eldesouky Faggal. 2020a. “User preference and input analysis in architectural design and construction using participatory frameworks with reference to a case study in Egyptian Primary School.” *International Journal of Engineering Research and Technology* 13(12): 4966-4975. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85099287821&partnerID=40&md5=19b-c6641a1933e6e686b91a665223b8a>.
 - Saleh, Ibrahim Samy Sayed, Mostafa Refat Ismail, and Ahmed Atef Eldesouky Faggal. 2020b. “Participatory architectural design and construction framework in primary schools with reference to a local case study in Egypt.” *International Journal of Engineering Research and Technology* 13(12): 4953-4965. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85099283951&partnerID=40&md5=aa2da0477eff3460c79583725d6eccc99>.
 - Sanchez, Jose. 2019. “Architecture for the commons: Participatory systems in the age of platforms.” *Architectural Design* 89(2): 22-29. <https://doi.org/10.1002/ad.2408>.
 - Sanders, Elizabeth B. N., and Pieter Jan Stappers. 2008. “Co-creation and the new landscapes of design.” *CoDesign* 4(1): 5-18. <https://doi.org/10.1080/15710880701875068>.
 - Sani, Rafooneh M., Bahar Ulucay, and Pinar Ulucay. 2011. “The significance of user participation in architectural design: The case of nicosia social housing complex.” *Archnet-IJAR* 5(3): 25-39. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-84859914129&partnerID=40&md5=d5f6c56a8adccc7e965d4c1fe02e70ed>.
 - Serginson, Michael, Vladimir Ladinski, Bob Giddings, and Messer Messer. 2013. “Assessing the effectiveness of architectural design communication through public participation methods.” *International Journal of Design Management and Professional Practice* 6(1): 61-83. <https://doi.org/10.18848/2325-162x/cgp/v06i01/38630>.
 - Seve, Bruno, Zaida Muxi Martinez, Roberto Segal, and Ernest Redondo Dominguez. 2021. “THE CITY, THAT COLLECTIVE WORK OF ART. Tools for graphic expression and participatory creation in urban spaces.” *Ega-Revista De Expresion Grafica Arquitectonica* 26(41): 230-241. <https://doi.org/10.4995/ega.2021.13237>.
 - Staniewska, Anna, and Jacek Konopacki. 2021. “Minecraft Games and Public Participation in Landscape Design - Current Teaching Experience.” *World Transactions on Engineering and Technology Education* 19(2): 238-243. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85108535089&partnerID=40&md5=d08fb4385d2f297b-579babae57f9e57f>.
 - Stierli, Martino, and Mechtild Widrich. 2015. *Participation in Art and Architecture: Spaces of Interaction and Occupation*. Bloomsbury Academic.

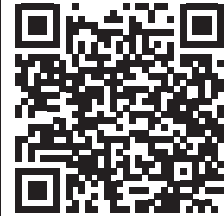
- Swift, Elizabeth. 2010. "Losing the plot – an exploration of narrative collaboration and control in second life." *International Journal of Performance Arts and Digital Media* 6(2): 171-192. https://doi.org/10.1386/padm.6.2.171_1.
- Tavy, Zsuzsu, Marianne Van Bochove, Jeroen Dikken, Margaret Von Faber, Katja M. Rusinovic, Suzan Van Der Pas, and Joošt Van Hoof. 2022. "The Participation of Older People in the Development of Group Housing in The Netherlands: A Study on the Involvement of Residents from Organisational and End-User Perspectives." *Buildings* 12(3). <https://doi.org/10.3390/buildings12030367>.
- Udall, Julia, and Anna Holder. 2013. "The 'diverse economies' of participation." *Footprint* (13): 63-80. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-84890477556&partnerID=40&md5=4e08e26a5b1c27d-22be2b131e3d801d3>.
- Van Zyl, Izak, and Amalia Sabiescu. 2020. "Toward intersubjective ethics in community-based research." *Community Development* 51(4): 303-322. <https://doi.org/10.1080/15575330.2020.1777178>.
- Woolner, Pamela, and Paula Cardellino. 2021. "Crossing contexts: Applying a system for collaborative investigation of school space to inform design decisions in contrasting settings." *Buildings* 11(11). <https://doi.org/10.3390/buildings11110496>.
- Zvoncakova, Katarina, Martin Pírko, Vojtěch Juřík, Tomáš Pavlica, and Ondřej Németh. 2019. "Differences between young architects' and non-architects' aesthetic evaluation of buildings." *Frontiers of Architectural Research* 8. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2019.04.001>.

نحوه ارجاع به این مقاله

مرتضوی، احمد، حمیدرضا انصاری، و لیلا علی پور. ۱۴۰۳. معماری و مشارکت: مرور مضامین و چشم‌اندازهای در حال ظهور. نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر ۱۷(۴۹): ۱۰۳-۱۱۹.

DOI: 10.22034/AAUD.2024.442910.2866

URL: https://www.armanshahrjournal.com/article_198343.html

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Armanshahr Architecture & Urban Development Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

